

## ТРГОВИНА ЖЕНАМА И ДЕЦОМ У ЦИЉУ СЕКСУАЛНЕ ЕКСПЛОАТАЦИЈЕ

Мр Ненад Радовић

Криминалистичко – полицијска академија, Београд

**Сажетак:** Проблем трговине људима у свету је данас веома актуелан. Као облик транснационалног организованог криминала, он представља само једну у низу криминалних делатности којима се баве организоване криминалне групе. У ширем контексту, трговина људима, а пре свега трговина женама и децом у циљу сексуалне експлоатације, сматра се најраспрострањенијим обликом искоришћавања у Европи. Земље чланице Европске уније најчешћа су места дестинације жртава трговине, док су земље централно–источне Европе и Балкана места порекла и транзита. Актуелна истраживања указују да више од 80% жртава потиче из југоисточне Европе и да је већина присиљена да се бави проституцијом. Жртве су најчешће женска лица, старости између 20 и 25 година, међутим око 30% чине девојчице између 15 и 18 година. У односу на остале облике трговине људима, трговина женама и децом у циљу сексуалне експлоатације оставља најтеже и најкомпликованије последице на жртву.

**Кључне речи:** *трговина женама, трговина децом, сексуална експлоатација, проституција, жртва трговине људима, организована криминална група.*

## УВОД

Многобројни међународни документи, законодавства, као и поједине међународне владине и невладине институције, баве се проблемом трговине људима, а самим тим разматрају и актуелне проблеме у вези са дефинисањем овог феномена. Комплексност и сложеност феномена трговине људима подразумева мултидисциплинарни приступ, како би друштво на што обухватнији начин предузело низ превентивних и репресивних мера у циљу сузбијања овог облика организованог криминалитета.

Доношењем Конвенције УН против транснационалног организованог криминала, тј. у њеном допунском Протоколу, сусрећемо се са једном свеобухватном дефиницијом појма трговине људима.

Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и децом, који допуњава Конвенцију Уједињених нација против транснационалног организованог криминала, дефинише појам трговине људским бићима. Према овом Протоколу, трговина људским бићима подразумева врбовање, превозење, пребацивање, скривање и примање лица претњом, силом или употребом силе, или другим облицима присиле, отмицом, преваром, обманом, злоупотребом овлашћења или тешког положаја, или давањем или примањем новца или користи да би се добио пристанак лица које има контролу над другим лицем, с циљем експлоатације.

Експлоатација обухвата, као минимум, експлоатацију проституције других лица или друге облике сексуалне експлоатације, принудни рад или службу, ропство или однос сличан ропству, служење, или уклањање органа.<sup>1</sup>

Наиме Протокол је препознао „потребу за комбинованим приступом који интегрише ефикасну превенцију трговине људима са гоњењем учинилаца, као и заштитом људских права и пружањем помоћи жртвама трговине“.<sup>2</sup> Такође, он се не ограничава на експлоатацију до које долази услед очигледних облика принуде, као што су употреба силе и претње, већ у овај појам укључује „злоупотребу моћи или рањивости“.<sup>3</sup>

Трговина људима у нашем законодавству је веома слично инкриминисана као у претходно поменутом Протоколу. Кривично дело трговине људима је предвиђено Кривичним закоником<sup>4</sup>, у глави кривичних дела против човечности и других добара заштићених међународним правом, у члану 388 на следећи начин: ово кривично дело чини онај ко

---

<sup>1</sup> Службени лист СРЈ – Међународни уговори, бр. 6. од 27. јуна 2001. године.

<sup>2</sup> Ekberg G. S.: “The Palermo Protocol”, br. I, 2002, str. 40.

<sup>3</sup> Бјеркан Л. и др.: Само мој живот, Београд, 2005, стр. 19.

<sup>4</sup> Службени гласник РС, бр. 85/2005.

силом или претњом, довођењем у заблуду или одржавањем у заблуди, злоупотребом овлашћења, поверења, односа зависности, тешких прилика другог, задржавањем личних исправа или давањем или примањем новца или друге користи, врбује, превози, пребацује, предаје, продаје, купује, посредује у продаји, сакрива или држи друго лице, а у циљу експлоатације његовог рада, принудног рада, вршења кривичних дела, проституције или друге врсте сексуалне експлоатације, просјачења, употреба у порнографске сврхе, успостављања ропског или њему сличног односа, ради одузимања органа или дела тела, или ради коришћења у оружаним сукобима.

Тежи облик постоји уколико је дело учињено према малолетном лицу, при чему се учинилац кажњава и када није употребио силу, претњу или неки други од наведених начина извршења. Други тежи облик дела постојаће уколико је извршењем кривичног дела наступила тешка телесна повреда неког лица или малолетног лица. Најтежи облик постојаће уколико је услед дела учињеног према лицу или малолетном лицу наступила смрт једног или више лица. Посебан облик постојаће уколико се неко бави вршењем кривичног дела према лицима или малолетним лицима, или је дело извршила организована група.

С обзиром да између појава трговине људима и проституције постоје одређене сличности, мада и јасне дистинкције, нужно је да се осврнемо и укажемо на њих. Значај њиховог разликовања огледа се у чињеници да је у пракси проституција најзаступљенији облик сексуалног вида експлоатације и уопште експлоатације жртава трговине људима. Разлике које се уочавају су следеће:

- проституција је као социјална девијација знатно шири појам и може се одвијати независно од било какве трговине људима. У смислу експлоатисања жртава трговине људима, проституција је ужи појам и представља један од облика сексуалне експлоатације;

- проституција почива на принципу добровољности и са њом се може прекинути по жељи проститутке, док је код сексуалне експлоатације жртава трговине људима то реткост (услед присиле, стања зависности и сл.);

- проституција може бити неорганизована (појединачни случајеви проституције), док је сексуално експлоатисање жртава трговине људима увек организовано;

- проституција је у неким земљама дозвољена, док је трговина људима свуда забрањена;

- проституција са собом носи нижи степен друштвене опасности (друштвена штетност) за разлику од трговине људима, те је, стога, проституција најчешће прекршај, а трговина људима кривично дело;

- проститутка је прекршилац закона (уколико је проституција законом забрањена, мада се може сматрати жртвом економског стања и социјалне политике земље), док је лице којим се тргује жртва кривичног дела или више њих;

- проститутка остварује противправни профит и задржава га за себе, док сексуално експлоатисана жртва трговине људима најчешће не добијају никакву, или добијају минималну накнаду и

- код обе појаве долази до виктимизације и кршења људских права, с тим што је њихов спектар и интензитет знатно шири и већи код жртава трговине људима.<sup>5</sup>

Сексуална експлоатација је најзаступљенији вид експлоатисања жртава трговине људима. Подразумева експлоатацију тела, односно полног и сексуалног идентитета и интегритета жртве.<sup>6</sup>

Најзад, ваља нагласити то да сексуална експлоатација може да буде некомерцијална и комерцијална. Под *некомерцијалном сексуалном експлоатацијом* подразумева се сексуална експлоатација жртава трговине људима од стране лица које их је „купило“, ради задовољења његових личних или сексуалних прохтева њему блиских лица, без намере да њиховом експлоатацијом остварује противправне приходе. *Комерцијална сексуална експлоатација* подразумева масовну сексуалну експлоатацију жртава трговине људима ради задовољења нагонских и патолошких потреба и сексуалних прохтева неодређеног броја „власнику“ познатих и непознатих лица, при чему се остварује извесна противправна корист. Манифестује се као принудна проституција, порнографија и „секс туризам“.<sup>7</sup>

### Трговина женама

Трговина женама је врло стара појава. У Европи њен корен сеже још у античко доба, у грчку и римску цивилизацију, а постојала је и у средњем веку. У Латинској Америци је трговина женама почела онда када су шпански конвистадори одводили жене као „ратни плен“. Још у 16. веку жене робови су биле одвођене из Африке у шпанске колоније као што је Hispaniola, данашња Доминиканска Република, не само да замене острвску популацију која је практично била истребљена, већ и да шпанским колонија-

---

<sup>5</sup> Мијалковић С.: Трговина људима, БеоСинг, Београд, 2005, стр. 44.

<sup>6</sup> Мијалковић, С., op.cit., str. 209.

<sup>7</sup> Ibid.

листима рађају децу и пружају сексуалне услуге.<sup>8</sup> Облици трговине људима пратили су све настале друштвене појаве и добијали нове форме, а данас је трговина женама једна од веома значајних делатности транснационалног организованог криминалитета. Нови национални и међународни односи утичу на измене путева, праваца и начина трговине женама, тако да се жене за трговину све више проналазе у бившим социјалистичким или другим недовољно развијеним земљама и трафикују се у развијене и богате земље, уз стално повећање броја жена којима се тргује у ланцу транснационалног организованог криминалитета.<sup>9</sup>

Присутни су различити облици експлоатације жена<sup>10</sup>, међутим најраспрострањенија је трговина женама ради сексуалне експлоатације. Разлози због којих жене напуштају<sup>11</sup> своју земљу углавном су економске природе. Сиромаштво и незапосленост су основни узроци који их присиљавају да на неком другом месту потраже бољу будућност. У таквим ситуацијама постају лак плен трговаца људима. Студијом спроведеном од стране ИОМ-а у Молдавији, утврђено је да се преко 70% жртава декларише као сиромашно или веома сиромашно, а оне које имају посао зарађују месечно мање од 30 евра. Из Европе се, углавном, регрутују млађе жене ради сексуалне експлоатације, највише из бивших социјалистичких земаља, које су у процесу транзиције запале у велике економске проблеме и где је проценат незапослености у порасту. Највише их је из Румуније, Молдавије, Албаније, Бугарске, Русије, Украјине, а нешто мање из Пољске, Чешке и Словачке.

<sup>8</sup> Мршевић З.: Трговина женама, Асоцијација за женску иницијативу, Београд, 2001, стр. 72.

<sup>9</sup> Бошковић М.: Транснационални организовани криминалитет, Београд, 2003, стр. 157.

<sup>10</sup> Током 2003. године поднето је 14 кривичних пријава против 46 лица (власника угоститељских објеката и других лица), због извршења 81 кривичног дела у вези са трговином женама, док је приликом контроле угоститељских објеката затечено 203 стране држављанке (116 држављанки Румуније, 56 држављанки Украјине, 22 држављанке Молдавије, 5 држављанки Бугарске, 2 држављанке Белорусије и 2 држављанке БиХ). Нав. према: Информација о трговини људима, МУП Републике Србије, Национални координатор, Београд, 2004, стр. 7.

<sup>11</sup> Каћуша је радила у Украјини као медицинска сестра. Након шеснаест година рада напустила је посао како би дошла у Београд. Њена месечна плата износила је око 50 евра (њен супруг је зарађивао приближно исто). Имали су довољно новца да купе храну и слично, али нису имали довољно да купе одећу за своју децу.

За Наталију, као самохрану мајку, основни проблем је био да обезбеди пристојну будућност за своју кћерку. Каже да није могла да води нормалан живот са платом од 30 евра. Такође, схватила је да је за будућност њене ћерке важно да уштеди извесну своту новца коју никада није могла да заради у Украјини. Тако је осећање одговорности за будућност свога детета био главни фактор који је определио њену мотивацију да тражи посао у иностранству. (нав. према: Vjerkap L., op. cit., str. 84)

Истраживања указују да је просек старости жена из Источне Европе око 21 године, али међу њима има и малолетница, као и женске деце испод 14 година старости. Претежно су из градских средина, из сиромашних породица, незапослене, скромног образовања (64% има нижу стручну спрему, 33% средњу, а само 3% високу стручну спрему). Половина ових жена (око 45%) има једно или више деце. Неке од њих су на овај пут кренуле са знањем мужева и уз њихову сагласност (да раде као келнерице и бекиситерке), а кад схвате у шта су се упустиле имају страх да случај пријаве надлежним органима.<sup>12</sup> Постоје ситуације када полиција жели да врати жену жртву трговине људима њеној породици, међутим, дешава се да оне то одбијају због страха који постоји од освете трговаца. Када говоримо о трговцима људима (женама) треба напоменути и њихов однос према жртвама чије су многе животне приче веома застрашујуће.

Ова лица веома су лукава, сналажљива и вешта у смислу прикривања своје криминалне активности. Суровост и бескрупулозност се јављају као најчесталије методе којима се служе. Следећи примери указују на то:

„Пре него што сам била продата и доведена у бар у Призрену, држана сам у једном стану у Гњилану четири дана. Чувари су ме силовали неколико пута. Жене које су биле у том стану биле су примораване да се баве проституцијом. Једна од њих је била трудна осам месеци, али је и даље морала да ради као проститутка“. (21-годишња Молдавка која је побегла из бара у Призрену)<sup>13</sup>

„Прошле године нађена су гола тела две жене у реци у близини Аризона маркета. На оба тела нађени су трагови који указују на убиство уобичајено за мафију – руке су им биле везане на леђима, стопала причвршћена за бетон. Трака преко уста носила је натпис: Организација за безбедност и сарадњу у Европи.“ Симбол заштите је искоришћен да угуши њихове крике.<sup>14</sup>

Молдавка С. Ч. која се, средином новембра 2002. године, обратила за помоћ подгоричкој невладиној организацији – „Сигурна женска кућа“, пред истражним судијом описује шта јој се све дешавало: „Једне вечери Бака ми је обукао розе хаљину. Била сам без гаћица и брусхалтера и ту су ми свашта радили. Кад мислим свашта, мене је срамота да кажем, али ка-

---

<sup>12</sup> International organization for migration, Victims of Trafficking in the Balkans, Geneva, 2001, str. 28.

<sup>13</sup> Николоћ - Ристановић В.: Трговина женама у Србији и околним земљама: обим, карактеристике и узроци, У: Темида, бр. 1, Београд, 2002, стр. 8, 9.

<sup>14</sup> Ibid.

заћу: гасили су ми цигарете ту (показује између ногу). Ја сам била пепељара за њих. Ту ме је Зоран ј... у дупе, да сви гледају и да виде како је то лепо. Бака ме је силовао, приморавао да радим исто са свима њима, а кад сам одбијала, водио ме је у WC и тукао ме. Сашко ме је зверски силовао, затим ми је стављао прсте са флашом од „чиваса“ у дупе и позивао Зорана да гледа. Сећам се да је неко од присутних, али не знам ко, кад га је Сашко позивао да ме силије, рекао: „Ја нећу јер више није ни за шта, није никаква“.<sup>15</sup>

Више од 500.000 жена се током сваке године прода у западноевропским земљама. Мета трговаца су, углавном, девојке и девојчице у земљама или подручјима у којима су друштвено-економски услови тешки, а могућности за жене крајње ограничене. Начини врбовања се разликују, али обавезно подразумевају неки облик присиле или обмане. Типична ситуација је да се девојка јавља на оглас или је неформално врбује агент (обично познаник), који јој нуди добар посао у другој земљи. Најчешће се нуде послови за медицинске сестре, фризерке, беби ситерке, кућни послови, посао конобарице, манекенке или играчице. У неким земљама девојке бивају отете или намамљене преко границе од стране „пријатеља“, у ноћни провод или на туристички излет.<sup>16</sup> Сви расположиви извори указују на то да су преваре у вези са природом посла, условима рада и платом најчешћи облик намамљивања жена. Ове понуде врше се преко огласа у новинама, али веома често и на сасвим неформалан начин.<sup>17</sup>

Далеко чешће него што се мисли, у улози извршиоца у овој фази трговине јављају се породични познаници и пријатељи, младићи и чланови породице жртава.<sup>18</sup> Такође, жене чине значајан део извршилаца у овој фази трговине. Није реткост да некадашње проститутке почињу да раде као намамљивачице и да активно учествују у трговини женама.<sup>19</sup>

У улози намамљивача често се јављају и туристичке агенције, агенције за манекене и агенције за склапање бракова у иностранству, као и агенције за „пословну пратњу“. Иза примамљивих понуда често се крије

<sup>15</sup> Бјелица Ј.: На трагу слободе – Трговина људима у Европи, Самиздат, Београд, 2005, стр.37.

<sup>16</sup> АСТРА, Трговина женама, Асоцијација за женску иницијативу, Београд, 2001, стр.72.

<sup>17</sup> Николоћ - Ристановић В., *op. cit.*, стр. 6.

<sup>18</sup> Wijers M., Lap-Chew L.: *Trafficking in Women: Forced Labour and Slavery-like Practices in Marriage, Domestic Labour and Prostitution*, Utrecht: STV, *nav. prema: Nikolić – Ristanović V.: op. cit.*, стр. 6.

<sup>19</sup> Vintilena I., Babović B.: *Krijumčarenje ljudi: krijumčarenje žena i deca*, Београд, 2001, *nav. prema: Nikolić – Ristanović V.: op. cit.*, стр. 7.

добро организована криминална мрежа којој је због везе са влашћу тешко ући у траг.<sup>20</sup> Након што су ухваћене у замку трговине људима, жене обично бивају више пута препродаване. Транснационална трговина се, по правилу, преплиће са регионалном и националном. Другим речима, транснационална трговина често бива трансформисана у националну и регионалну и обрнуто. На пример, Рускиње и Украјинке често бивају више пута препродаване унутар Србије (по цени од 150 до 1500 ЕУР-а) пре него што буду продате у Италији по далеко вишој цени (преко 5000 ЕУР-а).<sup>21</sup> Типична земља дестинације за особе које су постале жртве трговине људима је Енглеска. Најчешће ове особе долазе из југоисточне Европе, Азије (Тајланд и Кина) и западне Африке (Нигерија, Либерија и Сијера Леоне). Према одређеним извештајима, преко 1400 жена сваке године постају жртве трговине људима ради сексуалне експлоатације у Енглеској.<sup>22</sup> Полиција процењује да 75% жена жртви трговине људима које раде у централном Лондону води порекло из источне Европе, с тим да се оне најчешће могу наћи и у градовима као што су Бирминген, Кардиф, Лидс, Манчестер. Број случајева трговине људима значајно је порастао последњих десет година у Европи. Два су могућа објашњења за то: први – потражња за проституцијом и другим сексуалним услугама бележи раст у западној Европи. Други – бивше социјалистичке земље са тренутно тешком економском и социјалном ситуацијом најчешће представљају земље порекла и транзита ка западној Европи, при чему се сама трговина људима организује много лакше и економичније него када су у питању стара подручја порекла (југоисточна Азија, западна Африка и Латинска Америка). Поједине процене говоре да зараде од овог облика криминалитета износе годишње од 100 милиона до неколико милијарди еура<sup>23</sup>. Једна од важних карактеристика трговине женама ради сексуалне експлоатације јесте и њихов транспорт, односно трансфер. Транспорт се врши по унапред утврђеним каналима које спроводе и контролишу трговци људима укључени у добро организовану међународну криминалну мрежу. Жене из бивших совјетских република се најчешће трафикују у Западну Европу, али и на Косово, у Америку, Јапан и Јужну Африку.

Канали трговине који пролазе кроз Европу, полазе од бивше територије Совјетског Савеза (Русије, Украјине, Молдавије, Литваније) и крећу се преко Бугарске, одакле преко Србије, Румуније, Чешке, Пољске и Ма-

---

<sup>20</sup> Михаић Б.: Преглед досадашњих истраживања о трговини женама и децом, Београд, 2003, стр. 13.

<sup>21</sup> Николић – Ристановић, *op.cit.*, стр. 7.

<sup>22</sup> Kelly L., Regan L.: *Stopping Traffic: Exploring the Extent of, and Responses to, Trafficking in Women for Sexual Exploitation in the UK*, Home Office, 2000, стр. 22.

<sup>23</sup> Hardinjak, *Organized crime report*, 2002, стр. 51.



ђарске иду ка земљама Западне Европе (Немачкој, Белгији, Холандији, Швајцарској) или, пак, преко Македоније ка Косову, Албанији, Италији, Грчкој, Турској итд.<sup>24</sup>

Према извештајима којима располаже Савет Европе, већина жртава трговине људима у Европи су жене и девојке које се искоришћавају у сексуалне сврхе. С обзиром да становници Европе током године потроше неколико милијарди евра на проституцију и друге комерцијалне сексуалне услуге, трговина женама је веома уносан бизнис. Тржиште комерцијалних сексуалних услуга умногоме утиче на пораст трговине женама. Зато није случајност што се највећи број жртава трговине људима уопште може наћи у сектору проституције, а број секс-радника миграната се у 2005. години повећао више него икад.<sup>25</sup> Многе организоване криминалне групе које се баве различитим врстама криминалних активности, тј. продајом одређених роба и услуга, сматрају проституцију за додатни извор прихода, тако да веома често пружају одређену „врсту заштите“ јавним кућама или су уплетени у ланац трговине женама на регионалном, односно међународном нивоу. Трговина женама доприноси и ширењу виртуелног секса. Глобални приход порнографске индустрије у 2005. години износио је 57 милијарди америчких долара, од чега је Интернет порнографија „зарадила“ 2,5 милијарди. Према одређеним извештајима, за порнографску продукцију експлоатишу се углавном жене – жртве трговине из југоисточне Европе. Секс туризам такође игра велику улогу у послу трговине људима. Еренрајх појашњава ово описом неколико европских туристичких брошура. Овај аутор наводи: „Брошуре европских компанија које су ускочиле у посао секс-туризма не остављају клијенту места за сумњу шта се продаје – „...витке, преплануле и слатке, оне воле белог човека на еротичан и посвећен начин“ и „можете стећи утисак да је узимање девојке овде лако колико и куповање пакле цигарета...мале робиње које дају праву тајландску топлину.“<sup>26</sup>

Транснационална трговина женама у сврху сексуалне експлоатације проблем је који препознају многе<sup>27</sup> земље, али када се говори на основу службених статистичких података, мало тога се може рећи. Наиме, с обзиром на то да се ради о врло прикривеној делатности, илузорно би било оче-

<sup>24</sup> Ruggiero V.: Research on Human Being Trafficking for the year 2001, Oendra psiko sociale „Vatra“, 2001, нав. према: Mihić B., op. cit., стр. 25.

<sup>25</sup> Organized Crime Situation Report 2005, Council of Europe, Octopus Programme, види: www.coe.int

<sup>26</sup> Ehrenreich B., Arlie R. H.: Global Woman: Nannies, Maids and Sex Workers in the New Economy, New York, 2003, стр. 226.

<sup>27</sup> Kovčo I., Organizovani kriminalitet: pedofilija i prostitucija - У: Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Vol. 5, br. 2, Hrvatsko udruženje za kaznene znanosti i praksu, Zagreb, 1998, стр. 646.

кивати постојање адекватних статистичких показатеља о опсегу и динамици те појаве. Најчешћи извор података о том проблему у великом броју земаља јесу службене полицијске статистике, а полиција, опет, располаже само једним сегментом података јер углавном идентификује жртве трговине људима које веома мало знају о целој организацији која се крије иза тога.

Неретко жртве знају само једну особу – ону чија наређења извршавају. Жене жртве трговине углавном путују у групама. Њихов транспорт је организован од стране трговаца људима који користе разне законите или незаконите начине преласка преко границе, некад и уз помоћ граничне полиције, чији су појединци често корумпирани или, пак, директно повезани са криминалним групама које раде на граници, а које су део транснационалног организованог криминалитета.<sup>28</sup> Није реткост да многе жене жртве трговине људима буду ухапшене приликом одређених рација ноћних клубова.

Том приликом долази и до секундарне виктимизације жртве, тј. полиција их не идентификује као жртве трговине људима, већ најчешће као лица која се баве проституцијом. У том смислу оне бивају депортоване у своје матичне земље, без пружања адекватне здравствене или неке друге врсте помоћи. Повратак у своју земљу такође може бити скопчан са многоструким ризицима и поновном могућношћу да жена буде виктимизирана.

### Трговина децом

У Протоколу УН за спречавање, сузбијање и кажњавање трговине људима, посебно женама и децом, указује се да: врбовање, транспорт, пребацивање, скривање и прихватање детета у сврху експлоатације треба сматрати „трговином људима“, чак и ако не укључује неко од горе наведених средстава. Дететом се сматра било која особа млађа од осамнаест година (члан 3). Стога трговина дететом обухвата:

- пребацивање детета путем којег се он/она одваја од матичне заједнице;
- претпоставку принуде, преваре, обмане или злоупотребе моћи од стране трговца;
- намеру трговца да експлоатише жртву.<sup>29</sup>

---

<sup>28</sup> Limanovska B.: Trafficking in human beings in Southeastern Europe, UNICEF, UNOHCHR, OSCE-ODIHR, Belgrade, 2001, str. 78.

<sup>29</sup> Volfenson G.: Borba protiv trgovine decom, Save the children, 2004, str. 2.

У нашем кривичном законодавству предвиђено је посебно кривично дело, трговина децом ради усвојења (члан 389 КЗ РС), које чини онај ко одузме лице које није навршило четрнаест година ради његовог усвојења противно важећим прописима, или ко усвоји такво лице или посредује у таквом усвојењу, или ко у том циљу купи, прода или преда друго лице које није навршило четрнаест година, или га превози, обезбеђује му смештај или га прикрива. Тежи облик постојаће у ситуацији ако се неко бави вршењем делатности из става 1 овог члана, или је дело извршено на организован начин од стране више лица.<sup>30</sup>

Експлоатација и злостављање коме су изложена продата деца представљају озбиљно кршење људских права. Многа деца су у рукама трговаца, макроа и клијената изложена телесном, сексуалном и емоционалном злостављању и експлоатацији. Већина продате деце суочена је са суровим животним и радним условима и нема готово никакав приступ здравственој заштити и образовању, а многа су изложена високом ризику заразе сексуално преносивим болестима. Негативни утицаји трговине људима на живот и здравље деце огледају се, пре свега, у њиховој посебној рањивости с обзиром на године и њихов психосоцијални развој.

С обзиром да деца могу бити подвргнута различитим облицима експлоатације осврнућемо се на значај одређења појединих појмова везаних за сексуалну експлоатацију.

Лица која врше сексуалну експлоатацију деце могу бити категоризована у три групе: ситуациони експлоататор (*situational child sex abuser*), преференцијалан експлоататор (*preferential child sex abuser*) и педофил (*pedophile*). Ситуациони експлоататор подразумева одраслог мушкарца или жену који сексуално експлоатишу децу, не зато што су фокусирани на секс са децом, пре свега, већ зато што та лица, морално или сексуално, не праве разлику и једноставно желе да „експериментишу“ са децом као сексуалним партнерима, при чему често врше и обману о истинитој старости детета. Појам преференцијални експлоататор се користи за оне индивидуе које преферирају да имају сексуални однос са децом која су у пубертету. Таква лица су најчешће мушкарци, а њихове жртве могу бити и мушка и женска деца. Педофили су одрасле особе са посебним поремећајима, фокусиране на сексуалне односе са децом обично млађом од 11 година.<sup>31</sup> Сексуални експлоататори су другачији од трговаца, по својим мотивима који су веома забрињавајући. Мотив трафикера је, пре свега, профит, тј. добра зарада, а такав случај је и са породицама које продају своју децу. Међу-

---

<sup>30</sup> Службени гласник РС, бр. 85/2005.

<sup>31</sup> O' Connell Davidson J.: *The sex Exploiter*, Stockholm, 1996, str. 2.

тим, има случајева у којима профит не игра никакву улогу. Постоје сексуални експлоататори деце који су укључени у процес трговине само ради остваривања сексуалног задовољства и нису вољни да плате дете било коме за сексуалне услуге. Што значи да фокус не треба увек да буде стављен искључиво на мотив за стицање профита, који имају организоване криминалне групе.<sup>32</sup>

Негативни утицаји које трговина и њој својствено злостављање и експлоатација остављају на дете могу бити :

а) **психолошки**, и то:

- осећај срамоте, кривице и недостатак самопоштовања,
- осећај изневерености и недостатак поверења,
- ноћне море, несаница, безнадежност и депресија,
- одавање дрогама, самоубилачке мисли или покушај самоубиства;

б) **физички**, пре свега:

- физичко насиље, укључујући и премлаћивања, мучење и силовање од стране макроа,
- добијање инфекција преносивих сексуалним путем;

в) **друштвени**, и то:

- одбацивање од стране породице,
- недостатак друштвених вештина и образовања за интеграцију са општом популацијом деце.<sup>33</sup>

Данас се сматра да је трговина децом посебан облик криминалитета који се издваја низом специфичности због чињенице да су деца, услед својих особина – рањивости, зависности од одраслих и потребе за негом, помоћи и усмеравањем у процесу развоја, у већој мери изложена повредама. Међу облицима трговине децом наводе се :

- трговина децом ради сексуалне експлоатације, дечије порнографије и педофилије;
- трговина децом ради експлоатације дечијег рада;<sup>34</sup>

---

<sup>32</sup> Staiger I.: Trafficking in Children for the Purpose of Sexual Exploitation in the EU, *European Journal of Crime, Criminal law and Criminal Justice*, 2005, str. 617.

<sup>33</sup> Volfenson G., *op.cit.*, str. 10, 11.

<sup>34</sup> Опасне форме рада које су, према Конвенцији Међународне организације рада, забрањене за децу због ризика по здравље и живот детета, предстљају посебан изазов за трговце и послодавце јер некада послодавци желе да ангажују искључиво децу због специфичности посла. Такав је случај са децом цокејима на камилама у Уједињеним Арапским Емиратима, која због мале тежине могу успешно да се такмиче на тркама, или са децом која су због малих руку погодна за израду оријенталних тепиха, тако да у Пакистану, Индији и Ирану хиљаде деце пати од различитих физичких деформитета и изложени су опасним хемијским супстан-

- трговина децом ради просјачења;
- трговина децом ради вршења криминалних активности;<sup>35</sup>
- трговина тек рођеним бебама;
- трговина децом ради склапања брака;<sup>36</sup>
- трговина децом ради учествовања у оружаним сукобима;
- трговина децом ради продаје телесних органа;
- трговина децом ради усвојења<sup>37</sup>, и
- трговина децом ради злоупотребе у медицинске или научне сврхе.<sup>38</sup>

Појавни облици трговине децом настају у контексту ширих друштвених феномена – глобализације, миграција, организованог криминалитета, злоупотребе и експлоатације деце.<sup>39</sup> Комерцијална сексуална експлоатација деце (CSEC) обухваћена је чланом 34 и 35 Конвенције УН о правима детета. Процењује се да се милиони деце налазе у таквом положају.

Велике, добро организоване индустрије секса, појавиле су се међу сиромашним земљама Азије, Африке, Латинске Америке, Источне Европе, региона Пацифика и Индокине.<sup>40</sup> Трговина децом<sup>41</sup> у целој Европи бележи

---

цама. Нав. према: Жегарац Н., и др.: Ничија деца, Save the children, Београд, 2005, стр. 22.

<sup>35</sup> Најчешће деца врше цепарање, кријумчарење и продају дрога, као и поједине облике тешких крађа.

<sup>36</sup> На подручју југоисточне Европе трговина децом ради склапања брака најчешће се помиње у контексту обичаја „продаје младе“ код ромске популације.

<sup>37</sup> Организовање, посредовање или непосредно учествовање у илегалној продаји беба брачним паровима без деце, такође је делатност транснационалног организованог криминалитета која му обезбеђује знатну добит. Ову делатност углавном карактеришу два начина извршења: први, када су родитељи сагласни да своју бебу продају уз одговарајућу новчану надокнаду, нарочито због већег броја деце и недостатка средстава за живот и други, много тежи и опаснији, где се бебе краду, проглашавају за умрле и потом продају заинтересованим лицима. Брачни парови без деце, најчешће из Шведске, Немачке, Грчке и САД, заинтересовани су да на тај начин обезбеде децу, а најближи канали иду преко наше земље и крећу из праваца земаља бившег СССР, Бугарске, Грчке, Румуније, Турске и Албаније. Нав. према: Бошковић М.: *op. cit.*, str. 161.

<sup>38</sup> Деца могу да буду експлоатисана у научним истраживањима или експериментима, пре свега у медицинске сврхе. Иако је за развој науке експеримент нужна фаза у постизању напретка, деца не би требало да се подвргавају оваквим истраживањима, без искључивања сваког могућег ризика. Учешће у научним експериментима и истраживањима има често комерцијалну компоненту. Нав. према: Вучковић – Шаховић Н.: Експлоатација деце, Београд, 2006, стр.21.

<sup>39</sup> Bonpala, Kane, Dotridge, Limanovska, нав. према: Ничија деца., *op. cit.*, str. 19.

<sup>40</sup> Заштита деце од трговине људима, Save the children, Београд, 2004, стр. 19.

<sup>41</sup> Један од значајних аката **Савета Европе** у овој области јесте Препорука о заштити деце од сексуалне експлоатације из 2001. године (Recommendation on the

раст последњих десетак година. Као разлози се могу навести одређене промене у политичком, друштвеном и економском животу, као и процеси транзиције којима су обухваћене поједине земље. Такође, пораст сиромаштва, миграција, насиља, организованог криминалитета, корупције, као и слабљење државних институција, могу знатно допринети развоју ове појаве. Међународна организација рада (ILO) процењује да је 8,4 милиона деце обухваћено трговином, и у том смислу присиљено на различите облике рада<sup>42</sup>, учествовање у оружаним сукобима, присиљено на проституцију, порнографију и друге незаконите активности, као и да је око 30.000 деце војника укључено у преко 30 конфликтних подручја широм света, при чему су неки млађи од 10 година. ЕЦФАТ указује да је број деце укључене у сексуалну индустрију 1994. године износио: 500.000 деце у Бразилу, 400.000 деце у Индији, 200.000 до 850.000 на Тајланду, 200.000 у Непалу. Према подацима Политичко-економског центра Универзитета на Тајланду, у периоду од 1993. до 1995. године, светска индустрија секса остварила је приход од 20 до 23 милиона долара.<sup>43</sup> Према извештајима Међународне организације за миграције, 12% од укупно трафикованих особа чине деца. Такође, око 10.000 афричке деце живи са странцима у Великој Британији. Ова деце нису предмет трговине људима само зарад сексуалне

---

Protection of Children against Sexual Exploitation), која дефинише основне термине у вези са сексуалном експлоатацијом деце, што би требало да прихвати законодавства свих земаља чланица Савета Европе. Тако би се избегла неслагања и неразумевања у сузбијању ове појаве, а самим тим и ојачала и учинила ефикаснијом борба на сузбијању и превенцији: **под дететом** треба сматрати свако лице старости испод 18 година; **сексуална експлоатација** представља комплексан термин који обухвата дечију порнографију, проституцију и сексуално ропство, као и трговину децом у ове сврхе; дечија порнографија подразумева материјал који на визуелан начин приказује децу укључену у сексуалне активности. **Дечија порнографија** подразумева и следеће радње извршене умишљајно и без права: производњу дечијег порнографског материјала у сврхе дистрибуције, нуђење или стављање на располагање дечије порнографије, дистрибуцију дечије порнографије, набавку дечије порнографије за себе или другог, поседовање дечије порнографије; термин **дечија проституција** подразумева нуђење, омогућавање или обезбеђење употребе детета за сексуалне активности, а све то ради новчане или неке друге материјалне користи; **трговина децом** подразумева регрутовање, транспорт, трансфер, скривање, испоруку, прихватање или продају детета с циљем сексуалне експлоатације.

<sup>42</sup> У Западној Африци веома је чест случај да се деца препродају из једне земље у другу да би била експлоатисана у пољопривреди, посебно из Малија у Сиера Леоне и у Обалу Слоноваче. Ово су деца коју родитељи продају или дају странцима да би их они одвели на неко друго место и обезбедили им бољу будућност. Такође, у Западној Африци могу се пронаћи различити облици трговине људима у зависности од циља, полазећи од сексуалне експлоатације, присилног рада, служења по кућама, прошења, вршења кривичних дела итд.

<sup>43</sup> Kovčo I.: op. cit., str. 652.

експлоатације, већ имају одређене улоге приликом кријумчарења дрога, превара са кредитним картицама итд.<sup>44</sup>

Оно што је заједничко свим облицима у којима се појављује експлоатације деце је: **висок ниво насиља** – експлоатисана деца су жртве вишеструке и поновљене злоупотребе и физичког и емоционалног насиља, које укључује: батине, силовања, изгладњивања, застрашивања, прекомерно задржавање у неадекватним просторима и бројне друге насилне активности. Осим тога, она су жртве преваре, обмане и тешког занемаривања. **Економска компонента** – оно што експлоатацију чини различитом од самог насиља над децом је непосредна веза између облика злоупотребе и стицања финансијске добити. Профит који се остварује у области експлоатације деце само делимично стиже до самог детета – жртве, а углавном га убирају разни учесници у процесу, почев од блиских чланова породице, посредника, па до посебно организованих криминалних група.<sup>45</sup>

Током експлоатације, комбинацијом награда и казни, подстичу се и различити облици асоцијалног понашања, посебно код деце која су укључена у комерцијалну сексуалну експлоатацију, просјачење и вршење кривичних дела. Реч је о поступцима који имају за циљ корумпирање детета, како би се развиле карактеристике неопходне за обезбеђивање потпуне послушности.<sup>46</sup> Треба имати у виду да је експлоатација често прогресивна, у смислу да се један облик замењује другим, сходно узрасту, полу и способностима детета. На тај начин дете је на различите начине психолошки, физички и здравствено трауматизовано, чиме је озбиљно угрожен његов даљи развој ка психолошкој зрелости и оспособљености за продуктиван и квалитетан живот у заједници. Самим уласком у процес трговине, дете губи везу са породицом, долази до прекида образовања и започиње процес социјализације детета од стране криминалног окружења, што може довести до формирања низа деструктивних облика понашања<sup>47</sup>.

---

<sup>44</sup> Somerset C.: What the professionals know: The trafficking of children into, and through the UK for sexual purposes, London, 2001, str. 34.

<sup>45</sup> Међутим, није свака експлоатација детета везана за трговину, иако увек има економску компоненту. На пример, принуђивање детета на тежак рад у породици нема елементе трговине, а ипак је експлоатација. Вучковић – Шаховић Н.: *op. cit.*, str. 22.

<sup>46</sup> Најдрастичније методе обезбеђивања послушности су забележене у случају деце која су, у држави Сијере Леоне, киднапована ради укључивања у ратне операције. Након отмице, деца су приморана да убију своје најближе на веома бруталан и суров начин да би се обезбедила послушност, пошто се тако онемогућава деци повратак у породицу.

<sup>47</sup> Жегарац Н. и др.: *op. cit.*, str. 48, 49.

## ЗАКЉУЧАК

У свету су данас присутни разноврсни облици експлоатације жена и деце. Основни разлози због којих жене и деца бивају увучени у процес трговине људима су најчешће економске природе, али поред њих постоје и други, као што су пораст организованог криминалитета, миграције, слабљење државних институција, транзициони процеси итд. Најприсутнији облик експлоатације жена и деце јесте управо сексуална експлоатација, која најчешће оставља тешке психо-социјалне последице на жртву, при чему се, као најчесталије методе, према њима примењују присила и застрашивање. Трговина женама и децом представља веома уносну криминалну активност организованих криминалних група које се баве овим феноменом због могућности стицања високог профита. Према одређеним проценама, сматра се да криминалне групе остваре приход од сто милиона до неколико милијарди евра годишње од овог облика криминала. С обзиром на постојеће облике експлоатације жена и деце, почев од радне, преко илегалног усвајања деце, трговине људским органима, принудног склапања бракова, као и учешћа у оружаним сукобима, мишљења смо да ће и у будућности сексуална експлоатација имати доминантан утицај на овим просторима Европе.

## Литература:

1. АСТРА, Трговина женама, Асоцијација за женску иницијативу, Београд, 2001.
2. Бјелица Ј.: На трагу слободе – Трговина људима у Европи, Самиздат, Београд, 2005.
3. Бјеркан Ј.: Само мој живот – Рехабилитација жртава трговине људима у циљу сексуалне експлоатације, Прометеј, Београд, 2005.
4. Бошковић М.: Транснационални организовани криминалитет, Београд, 2003.
5. Ehrenreich B., Arlie R. H.: Global Woman: Nannies, Maids and Sex Workers in the New Economy, New York, 2003.
6. ЕСПАТ, Joint East West Research on Trafficking in Children for Sexual purpose in Europe, 2004.
7. Ekberg G.S.: „The Palermo Protocol“, br. I, 2002.
8. Информација о трговини људима, МУП Републике Србије, Национални координатор за борбу против трговине људима, Београд, 2004.
9. Kelly L., Regan L.: Stopping Traffic: Exploring the Extent of, and Responses to Trafficking in Women for Sexual Exploitation in the UK, Home Office, 2000.
10. Kovčo I.: Organizovani kriminalitet: pedofilija i prostitucija - U: Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, br. 2, 1998.



11. Limanovska B.: Trafficking in human beings in Southeastern Europe, UNICEF, UNOHCR, OSCE-ODIHR, Belgrade, 2001.
12. Мијалковић С.: Трговина људима, БеоСинг, Београд, 2005.
13. Михаић Б.: Преглед досадашњих истраживања о трговини женама и децом, Београд, 2003.
14. Мршевић З.: Трговина женама, Асоцијација за женску иницијативу, Београд, 2001.
15. Николоћ - Ристановић В.: Трговина женама у Србији и околним земљама: обим, карактеристике и узроци - У: Темида, бр. 1, Београд, 2002.
16. O'Connell Davidson J.: The sex Exploiter, Stockholm, 1996.
17. Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и децом, који допуњава Конвенцију Уједињених нација против транснационалног организованог криминала, Службени лист СРЈ – Међународни уговори, бр. 6. од 27. јуна 2001. године.
18. Somerset C.: What the professionals know: The trafficking of children into, and through the UK for sexual purposes, London, 2001.
19. Volfenson G.: Borba protiv trgovine decom, Save the children, 2004.
20. Вучковић – Шаховић Н.: Експлоатација деце, Београд, 2006.
21. Жегарац Н. и др.: Ничија деца, Save the children, Београд, 2005.

TRAFFICKING IN WOMEN AND CHILDREN FOR SEXUAL  
EXPLOITATION

Nenad Radovic, MA  
Academy of Criminalistic and Police Studies, Belgrade

**Summary:** There are different kinds of women and children exploitation in the world today. The main reasons for women and children being trapped in human trafficking are mostly financial, but beside them there are also other reasons such as the rise of the organized crime, migrations, deterioration of country's institutions, the process of transition, etc. The most present form of women and children exploitation is the sexual exploitation that most often leaves hard psycho-social consequences on victims, where force and frightening are used as the most frequent methods against them. Women and children trafficking is a very profitable activity among the organized crime groups which are engaged in this phenomenon just because of the possibility of gaining high profits. According to specific estimates, it is believed that the crime groups make a year income between one hundred million to several billions of euros just by this form of crime. Considering the existing forms of exploitation of women and children, starting from labor exploitation, through the illegal adoption of children, trafficking in human organs, forced marriages, as well as involving in armed conflicts, we believe that sexual exploitation will have prevailing influence in this part of the Europe in the future.